

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Управління діяльністю банків на фінансовому ринку»
на тему: «Інфляційна складова в діяльності банків: теоретичні та
методичні аспекти»

Виконавець:

студент 62 К гр. факультету ФФБС
ХОДОРОЗЯ Є.О.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

К.є.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

СЕРГЄЄВА О.С.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. У сучасних умовах проблема регулювання інфляції посідає провідне місце у теорії та практиці реалізації стратегії вітчизняної грошово-кредитної політики, оскільки показники, соціально-економічні наслідки інфляції відіграють значну роль в оцінці економічного стану держави.

Особливої уваги заслуговують питання, які пов'язані з дослідженням інфляційної складової в діяльності банків, а також урахування інфляційної складової при ціноутворенні банківських продуктів та послуг.

Даній темі приділяють значну увагу науковці і практики банківської галузі. Великий внесок у дослідженні визначення інфляції та інфляційної складової в діяльності банків зробили наступні вітчизняні науковці: М.І. Савлук, О.І. Лаврушин, Л.Н. Красавіна, Л.С. Тарасевич, В.М. Гальперин, В.Т. Коротков, А.С. Гальчинський, Л.В. Кузнєцова, В.В. Коваленко, Л.В. Жердецька, Л.М. Рябініна. Більшість економічних праць зорієнтована на дослідженні загальних понять щодо інфляції, як економічного явища та наслідків її впливу на банківський сектор країни. Водночас подальшого детального аналізу потребує комплексне дослідження впливу інфляційної складової на діяльність банків в сучасних умовах, взаємозв'язку інфляції та облікової ставки Центрального банку з метою виявлення найбільш суттєвих проблем і визначення конкретних напрямів та пропозицій щодо ефективного грошово-кредитного регулювання для досягнення сприятливої мінімізації рівня показника інфляції та її негативних наслідків, стабілізації функціонування банківської системи та розвитку національної економіки. Таким чином, значущість і логічна незавершеність досліджень проблематики впливу інфляції на діяльність банків зумовили вибір теми магістерської роботи та її актуальність.

Мета і задачі дослідження. Мета магістерської роботи полягає у обґрунтуванні теоретичних та методичних положень інфляційна складової в діяльності банків та розробка практичних рекомендацій щодо мінімізації її впливу на прибуток банків.

Реалізація поставленої мети обумовила необхідність вирішення в роботі таких завдань:

- розглянути теоретичні аспекти сутності інфляції та позиціонування інфляційної складової в діяльності банків, урахування інфляції на етапі ціноутворення банківських продуктів та послуг;
- визначити нормативно-правову базу, яка регламентує діяльність банків на законодавчому рівні;
- проаналізувати монетарну політику Національного Банку України щодо регулювання інфляцією в Україні;

- оцінити вплив монетарних чинників на утворення інфляційної складової в діяльності банків, а також оцінити стан банківської системи України щодо інфляційного ризику, пов'язаного саме з діяльністю банків;
- дослідити вплив інфляційних процесів на діяльність банків України;
- проаналізувати вплив інфляції на середньозважені процентні ставки за депозитними та кредитними операціями банків;
- оцінити міжнародний досвід дій центральних банків країн в стримуванні інфляційних процесів в діяльності банків, а також дефляцію, як макроекономічне явище протилежне інфляції, передумови та наслідки впровадження нульових і від'ємних облікових ставок;
- дослідити фактори впливу на інфляційні процеси в діяльності банків, а також вплив інфляції на обсяги кредитування за допомогою регресійного аналізу;
- надати рекомендації щодо зниження інфляційної складової в діяльності банків.

Об'єкт дослідження. Інфляція, як економічне явище та її вплив на діяльність банків.

Предмет дослідження. Теоретично-методичні засади та практичні аспекти щодо оцінки інфляційної складової в діяльності банків.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дослідження становили праці вітчизняних і зарубіжних вчених, присвячені фінансам, банківській діяльності, забезпеченню економічної і фінансової безпеки в банківській сфері. Для розв'язання поставлених в роботі завдань застосовувались такі загальнонаукові методи, як системний підхід, узагальнення і систематизації, наукової абстракції, аналізу і синтезу, індукції і дедукції, аналогії, класифікацій, економіко-статистичні, порівняння, емпіричний, графічний та аналогій. Також застосовувався регресійний аналіз взаємозв'язку факторів.

Інформаційною базою дослідження є закони України, інші нормативно-правові акти центральних органів влади, зокрема, положення та інструкції НБУ, монографічні дослідження та наукові публікації економістів. Джерела інформації для аналітичних розрахунків обмежуються офіційними даними НБУ та інформацією, яка розміщена на офіційних сайтах зазначених установ.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (67 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 111 сторінок. Основний зміст викладено на 93 сторінках. Робота містить 5 таблиць, 28 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ІНФЛЯЦІЇ ТА ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ»** було зазначено, що більшість сучасних українських авторів, які займалися дослідженням інфляції, визначають інфляцію як процес зниження купівельної спроможності грошей, яке супроводжується ростом цін. Інфляція є складним, багатофакторним феноменом, в якому тісно переплітаються і переломлюються економічні, політичні, соціальні елементи, виражається у дисбалансі між попитом і пропозицією грошей.

Узагальнивши думки та твердження вчених щодо природи утворення інфляції, було визначено, що більш точним підходом, який відповідає сучасному розвитку економічних процесів, є підхід до виникнення інфляції, заснований на дисбалансі у попиті та пропозиції на гроші.

Було доведено, інфляція досить суттєво впливає на визначення як депозитної, так і кредитної ставки. Насамперед це проявляється на етапах розробки та реалізації цінової політики банку. Позиціонування інфляційної складової у діяльності банків відбувається у разі суттєвого обмеження банківськими установами свого кредитного потенціалу, коли нормативний грошовий мультиплікатор набагато перевищує фактичний його рівень, а також зниження рівня кредитоспроможності позичальників, що, в кінцевому підсумку, призводить до досягнення банками внутрішньої межі кредитування, межі створення нових кредитних грошей та межі банківської інфляції.

У роботі зроблені висновки, що інфляція має досить значний вплив на діяльність банків. Такий вплив здійснюється через облікову ставку, яка є своєрідним базовим орієнтиром для становлення відсоткових ставок за кредитами та депозитами комерційними банками. Тобто інфляція є макроекономічним чинником розробки та реалізації цінової політики банку, у той час як якість цінової політики банку впливає на фінансовий результат.

Визначено, що інфляційна складова у діяльності банків має прояв у послідовній зміні цінового феномену, що спричиняє диспропорції у збалансуванні активних і пасивних операцій.

Зазначено, що діяльність українських банків регламентується нормативно-законодавчою базою України, а саме Конституцією України (від 28.06.1996 № 254к/96-ВР), Законом України «Про Національний банк України» (від 20.05.1999 № 679-XIV), Законом України «Про банки та банківську діяльність» (від 07.12.2000 № 2121-III), Основними засадами ГКП України (однією з функцій є досягнення стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін), депозитною та кредитною політикою банків, Постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні».

Важливу роль відіграє також рішення Ради Національного банку України від 13 липня 2018 року Про Стратегію монетарної політики Національного банку України (визначає кількісну ціль щодо інфляції – 5% у середньостроковій перспективі).

Таким чином, Рада Національного Банку України вже ухвалила Основні засади грошово-кредитної політики на 2021 рік і середньострокову перспективу. Цей документ розроблений на основі пропозицій Правління Національного банку з урахуванням Стратегії монетарної політики Національного банку, що забезпечує послідовність політики регулятора.

У другому розділі **«ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ З УРАХУВАННЯМ ІНФЛЯЦІЇ»** зроблені висновки, що монетарні чинники мають досить вагомий вплив на утворення інфляційної складової в діяльності банків. Такий вплив має прояв здебільшого через пряме збільшення або зменшення грошової маси в країні. Таким чином, зниження монетарних ризиків можна досягти через регулювання грошової пропозиції відповідно до реального попиту на гроші з врахуванням тенденцій зміни макроекономічних показників.

Було підтверджено, що зменшення темпів росту ВВП у більшому розмірі, ніж зміни темпу росту грошової маси, призводить до зниження рівня монетизації економіки, що означає відповідну диспропорцію: насичення економіки грошима при нерозвиненої фінансової системи призведе до збільшення рівня інфляції.

Було проаналізовано динаміку темпів росту капіталу та активів БСУ, що дає змогу зробити висновки, що поточний стан БСУ демонструє підвищення капіталізації банківської системи, і як наслідок, зниження інфляційного ризику, пов'язаного з діяльністю банків.

Було доведено, що зі зменшенням рівня інфляції БСУ має змогу збільшувати обсяги власного капіталу та, відповідно, підвищувати стан фінансової основи діяльності за всіма банками. А ось підвищення рівня інфляції в Україні гальмує накопичення ресурсів БСУ. Відповідно, підвищення рівня інфляції також провокує й зменшення фінансових результатів БСУ, а зменшення рівня інфляції навпаки – збільшення.

Дані висновки були підтверджені дослідженням на реальних даних статистичної звітності БСУ.

Також було визначено, що рівень інфляції впливає на середньозважені процентні ставки за депозитними та кредитними операціями в гривні в Україні через зміни рівня облікової ставки: збільшення рівня інфляції тягне за собою збільшення процентної ставки за кредитними операціями, і, відповідно, зменшення процентної ставки за депозитними операціями. І навпаки.

Хоча й не завжди прослідковується така залежність у питанні зниження процентної ставки за кредитними операціями, коли рівень інфляції знаходиться на низькому рівні. В таких випадках інші фактори є більш вагомими, ніж низький показник інфляції.

Отже, визначивши як інфляція впливає на діяльність банків, можна стверджувати, що у 2020 році і впродовж наступних років, внаслідок уповільнення інфляції, є привід очікувати збільшення чистого прибутку БСУ. Така позитивна тенденція оновить банківський сектор України, що призведе до його прибутковості та ефективності. Хоча й є сумніви щодо поточної тенденції до збільшення процентної ставки за кредитними операціями, і мізерного, але все ж таки зменшення загальних обсягів кредитування БСУ.

У третьому розділі **«НАПЯМИ ЗНИЖЕННЯ ІНЛЯЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ»** було визначено, що інфляція, як економічне явище, займає важливе місце в економічній науці, оскільки її показники та соціально-економічні наслідки грають серйозну роль в оцінці економічної безпеки будь-якої країни, а також всесвітнього господарства.

Було зазначено, що існує протилежне за своєю суттю від інфляції економічне явище – дефляція, наслідки якої є в рази гіршими, ніж наслідки, спричинені високим рівнем інфляції. ЦБ країн, в яких була зафіксована дефляція, нерідко впроваджують нульове або від’ємне значення облікової ставки, що призводить до збільшення об’ємів кредитування, стимулювання розвитку бізнесу та економічного росту.

Таким чином, задля регулювання рівня інфляції ЦБ різних країн світу використовують такий інструмент, як облікова ставка. Крім того, як показав міжнародний досвід, ЦБ прагнуть встановлювати облікову ставку нижчою за рівень інфляції для того, щоб кредитування та інвестування у реальний бізнес було вигіднішим, ніж зберігання капіталу на банківських вкладах.

За результати проведення регресійного аналізу були визначені інструменти та важелі впливу щодо ефективного грошово-кредитного регулювання для досягнення сприятливої мінімізації рівня показника інфляції та її негативних наслідків, зокрема режим таргетування інфляції за допомогою встановлення певного рівня облікової ставки НБУ та забезпечення стабільності національної грошової одиниці. А також в ході дослідження було визначено, що підвищення рівня інфляції та скорочення кількості банків зменшують обсяги кредитування, тим самим впливаючи на діяльність банків. Даний взаємозв’язок діє і в протилежному напрямі.

Отже, основною ціллю НБУ є не подолання інфляції, а зведення та дотримання показника інфляції на мінімальному рівні, що дасть змогу мінімізувати її негативні наслідки, оскільки невелика стабільна інфляція – один із драйверів зростання економіки.

Підсумовуючи результати роботи можливо зазначити, що до запропонованих пропозицій та рекомендацій дій НБУ на макроекономічному рівні можна віднести: інфляційне таргетування, плаваюче курсоутворення, підвищення фінансової цифровізації, розвиток ринку дорогоцінних металів, а також підвищення рівня фінансової інклюзії серед всіх учасників ринку. На мікроекономічному рівні з метою мінімізації втрат від інфляції комерційному банку доцільно здійснювати ціноутворення депозитного або кредитного

продукту з урахуванням рівня інфляції, а також грамотне управління активами і пасивами, зокрема інвестування саме у дорогоцінні метали.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра наведено теоретичне узагальнення і вирішення завдань, які полягають у визначенні теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення регулювання впливу інфляційної складової в діяльності банків України.

За результатами виконаної кваліфікаційної роботи зроблено наступні висновки:

1. На основі аналізу теоретичних напрацювань розглянуто сутність поняття «інфляція» та «інфляційна складова у діяльності банків», а також урахування інфляції на етапі ціноутворення банківських продуктів та послуг.

2. Визначено нормативно-правову базу, яка регламентує діяльність банків на законодавчому рівні. Таким чином, діяльність українських банків регламентується нормативно-законодавчою базою України, а саме Конституцією України (від 28.06.1996 № 254к/96-ВР), Законом України «Про Національний банк України» (від 20.05.1999 № 679-XIV), Законом України «Про банки та банківську діяльність» (від 07.12.2000 № 2121-III), Основними засадами ГКП України (однією з функцій є досягнення стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін), депозитною та кредитною політикою банків, Постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 року № 368 «Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні».

3. Проаналізовано монетарну політику Національного Банку України щодо регулювання інфляцією в Україні. Визначено, що Рада НБУ вже ухвалила Основні засади грошово-кредитної політики на 2021 рік і середньострокову перспективу. Цей документ розроблений на основі пропозицій Правління Національного банку з урахуванням Стратегії монетарної політики Національного банку, що забезпечує послідовність політики регулятора. Відповідно до Основних засад наступного року НБУ продовжуватиме політику таргетування інфляції для забезпечення цінової й фінансової стабільності, а також сприяння стійким темпам приросту ВВП; підтримуватиме темпи зростання цін у середньостроковій перспективі на рівні 5% із допустимим діапазоном відхилень 1 в.п.; дотримуватиметься й надалі режиму плаваючого курсоутворення і не таргетуватиме досягнення певного рівня або діапазону обмінного курсу. Також особлива увага приділятиметься розвитку кредитування.

4. Надана оцінка впливу монетарних чинників на утворення інфляційної складової в діяльності банків. Такий вплив має прояв здебільшого через пряме збільшення або зменшення грошової маси. Було підтверджено, що зменшення темпів росту ВВП у більшому розмірі, ніж

зміни темпу росту грошової маси, призводить до зниження рівня монетизації економіки, що означає відповідну диспропорцію: насичення економіки грошима при нерозвиненої фінансової системи призведе до збільшення рівня інфляції. Також надана оцінка стану банківської системи України щодо інфляційного ризику, пов'язаного саме з діяльністю банків. Таким чином, аналіз динаміки темпів росту капіталу та активів БСУ дає змогу зробити висновки, що поточний стан БСУ демонструє підвищення капіталізації банківської системи, і як наслідок, зниження інфляційного ризику, пов'язаного з діяльністю банків.

5. Досліджено вплив інфляційних процесів на діяльність банків України. Було виявлено, що інфляційні процеси негативно впливають на діяльність банків: підвищення рівня інфляції зменшує обсяги кредитування, зменшує процентні доходи та збільшує процентні витрати, що в свою чергу впливає на зменшення обсягів чистого процентного доходу і, відповідно, фінансових результатів банківського сектору. Таким чином, станом на 01.01.2017 року був зареєстрований найбільший збиток БСУ у розмірі 160,14 млрд. грн. за аналізований період, коли мали місце наслідки від рекордно високих 48,70% рівня інфляції. А ось за останніми даними 2019 рік став роком рекордних показників в сфері фінансово-банківської діяльності. Згідно статистичних даних приведених на офіційному сайті НБУ, прибуток БСУ за 2019 рік сягнув історичного максимуму: платоспроможні банки отримали 58,36 млрд. грн. чистого прибутку, що перевищило минулорічний історичний рекорд у 2,7 разів, коли рівень інфляції був рекордно низьким (4,05%). Також необхідно звернути увагу й на те, що за перше півріччя 2020 року був зафіксований прибуток у розмірі 28,96 млрд. грн., що більше на 7,24 млрд. грн., ніж річний прибуток станом на 01.01.2019 р. Така тенденція до збільшення прибутку БСУ є безперечно позитивною. Визначивши як інфляція впливає на діяльність банків, можна стверджувати, що у 2020 році і впродовж наступних років, внаслідок уповільнення інфляції, є привід очікувати збільшення чистого прибутку БСУ. Така позитивна тенденція оновить банківський сектор України, що призведе до його прибутковості та ефективності.

6. Проаналізовано вплив інфляції на середньозважені процентні ставки за депозитними та кредитними операціями банків. Таким чином, рівень інфляції впливає на середньозважені процентні ставки за депозитними та кредитними операціями в гривні в Україні: збільшення рівня інфляції тягне за собою збільшення процентної ставки за кредитними операціями, і, відповідно, зменшення процентної ставки за депозитними операціями. І навпаки. Такий вплив здійснюється через зміни облікової ставки НБУ. Як правило, процентна ставка за депозитними операціями менша ніж облікова ставка, а процентна ставка за кредитними операціями – більша. Хоча на реальних даних не завжди прослідковується така залежність у питанні зниження процентної ставки за кредитними операціями, коли рівень інфляції

знаходиться на низькому рівні. Це пояснюється низкою інших факторів, що є більш вагомими, ніж низький показник інфляції.

7. Надана оцінка міжнародному досвіду дій центральних банків країн в стримуванні інфляційних процесів в діяльності банків. Таким чином, задля регулювання рівня інфляції ЦБ різних країн світу використовують такий інструмент, як облікова ставка. Крім того, як показав міжнародний досвід, ЦБ прагнуть встановлювати облікову ставку нижчою за рівень інфляції для того, щоб кредитування та інвестування у реальний бізнес було вигіднішим, ніж зберігання капіталу на банківських вкладах. Проаналізовано дефляцію, як макроекономічне явище протилежне інфляції, передумови та наслідки впровадження нульових і від'ємних облікових ставок. Дефляція приводе країну до економічної рецесії. При падінні цін населення тратить мало та відкладає гроші, потік капіталу скорочується, що в свою чергу перешкоджає кредитуванню, оскільки немає сенсу брати позику, тому що необхідно буде повертати гроші, які коштують дорожче, ніж гроші, отримані в борг. Найсерйозніша дефляція сучасності сталася у Японії. Досить цікавим та зрозумілим є той факт, що досить часто центральний банк застосовує від'ємну облікову ставку саме тих країн, де спостерігається дефляція. Центральні банки вводять від'ємні облікові ставки для того, щоб стимулювати розвиток бізнесу та економічного росту. На сьогоднішній день станом на 01.11.2020 найбільше значення від'ємної облікової ставки у Швейцарії (-0,75%). У Японії облікова ставка складає (-0,1%), а в Японії – (-0,1%). Однієї з ближчих за всіх до нуля з додатної сторони облікова ставка Данії (0,05%). У Швеції нульова облікова ставка.

8. Досліджено фактори впливу на інфляційні процеси в діяльності банків, а також вплив інфляції на обсяги кредитування за допомогою регресійного аналізу. За результати проведення регресійного аналізу були визначені інструменти та важелі впливу щодо ефективного грошово-кредитного регулювання для досягнення сприятливої мінімізації рівня показника інфляції та її негативних наслідків, зокрема режим таргетування інфляції за допомогою встановлення певного рівня облікової ставки НБУ та забезпечення стабільності національної грошової одиниці. А також в ході дослідження було визначено, що підвищення рівня інфляції та скорочення кількості банків зменшують обсяги кредитування, тим самим впливаючи на діяльність банків. Даний взаємозв'язок діє і в протилежному напрямі.

9. Надано рекомендації щодо зниження інфляційної складової в діяльності банків. До запропонованих пропозицій та рекомендацій дій НБУ на макроекономічному рівні можна віднести: інфляційне таргетування, плаваюче курсоутворення, підвищення фінансової цифровізації, розвиток ринку дорогоцінних металів, а також підвищення рівня фінансової інклюзії серед всіх учасників ринку. З метою мінімізації втрат від інфляції доцільно здійснювати ціноутворення депозитного або кредитного продукту з урахуванням рівня інфляції, а також грамотне управління активами і

пасивами, зокрема інвестування саме у дорогоцінні метали. Такі заходи будуть доречними для комерційних банків на мікроекономічному рівні.